

РОЗДІЛ 5. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ PROBLEMS OF LABOR MIGRATION IN UKRAINE FOR EXTREMELY MIND

Поширення міграційних процесів стало на сьогоднішній день одним з виявів глобалізації. Ці процеси не оминули і Україну, яка за останні роки стала однією з основних країн-донорів мігрантів в Європі. У статті проведено аналіз процесу трудової міграції з України в сучасних умовах європейської інтеграції та умовах воєнного конфлікту, частковій анексії території нашої країни потребують подальшого дослідження та вирішення. Зокрема в статті розглянуто сутність понять «міграція» та «трудова міграція» та визначено, що основною особливістю та умовою трудової міграції є неодмінне працевлаштування. Наголошено на негативні наслідки міжнародної трудової міграції.

Ключові слова: мігрант, міграційні процеси, міжнародна трудова міграція, міграція населення, проблеми трудової міграції за сучасних умов.

Распространение миграционных процессов стало на сегодняшний день одним из проявлений глобализации. Эти процессы не обошли и Украину, которая за последние годы стала одной из основных стран-доноров мигрантов в Европе. В статье проведен анализ процесса трудовой миграции из Украины в современных условиях европейской интеграции и условиях вооруженного конфликта, частичной аннексии территории нашей страны требуют дальнейшего

исследования и решения. В частности, в статье рассмотрены сущность понятий «миграция» и «трудова миграция» и определено, что основной особенностью и условием трудовой миграции является непременное трудоустройство. Отмечено негативные последствия международной трудовой миграции.

Ключевые слова: мигрант, миграционные процессы, международная трудовая миграция, миграция населения, проблемы трудовой миграции в современных условиях.

The spread of migration processes has become, today, one of the manifestations of globalization. These processes have not gone away and Ukraine, which in recent years has become one of the main migrant countries in Europe. The article analyzes the process of labor migration from Ukraine in the current conditions of European integration and conditions of a military conflict, partial annexation of the territory of our country requires further research and solution. In particular, the essence of the concepts of «migration» and «labor migration» is considered in the article, and it is determined that the main feature and condition of labor migration is the indispensable employment. Highlights the negative consequences of international labor migration.

Key words: worker, migration, international labor migration, migration of population, problems of labor migration for extremely mind.

УДК 314.74

Двуліт З.П.

к.е.н., доцент, професор
кафедри «Менеджмент»

Державний економіко-технологічний
університет транспорту

Голубенко Т.С.

магістр

Державний економіко-технологічний
університет транспорту

Постановка проблеми. Поширення міграційних процесів стало на сьогоднішній день одним з виявів глобалізації. Ці процеси не оминули і Україну, яка за останні роки стала однією з основних країн-донорів в Європі. Як наслідок, міжнародна трудова міграція спричинила відтік робочої сили та інтелектуального потенціалу нашої країни, що лише посилює й без того великі соціально-економічні проблеми, вирішення яких є актуальним на сьогоднішній день.

Актуальність зазначеної проблем зумовила вибір теми статті, мету та логіку викладення матеріалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми міжнародної трудової міграції, причини її виникнення та наслідки для України вивчали багато вчених. Зокрема, вагомий внесок у дослідження проблеми міжнародної трудової міграції зробили такі вітчизняні науковці, як: Є.О. Черняк [11], К.С. Солонінко [10], Я.О. Волоско [1], О. Малиновська [6], А.О. Надточій [9], Ю.Г. Козак [5], Д.Г. Лук'яненко [5], Ю.В. Макогон [5], І. Ангелко, Ю.М. Лугвіщик, О.О. Корогодова та інші.

Не зважаючи на існування значного наукового доробку у вирішенні проблеми міжнародної трудової міграції, окремі питання, зокрема, вивчення даного процесу в Україні в сучасних умовах європейської інтеграції та умовах воєнного конфлікту, за часткової анексії території нашої країни потребують подальшого дослідження та вирішення.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз тенденцій у сфері міжнародної трудової міграції з України на сучасному етапі, визначення передумов та наслідків даного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Поняття «міграція», як економічна категорія з'явилося ще на початку XVIII століття. Великі географічні відкриття стали першочерговим фактором масового руху населення, пізніше на цей процес почали впливати рух капіталу та розвиток капіталізму. Цей період тривав до середини XIX століття та отримав назву «стара міграція». Починаючи з другої половини XIX століття і до кінця Другої світової війни, тривав наступний період, який мав назву «нова міграція» та на відміну від першого періоду був пов'язаний з наслід-

ками воєнного часу. Як масове явище «міграція» почалася в період демократизації суспільства, тобто з другої половини ХХ століття. У наш час це явище набуло великого обсягу та має характер переселення саме робочого населення [5, с. 257].

Для досягнення поставленої мети даної наукової статті звернемося до аналізу досліджуваного процесу. Для цього розглянемо сутність понять «міграція» та «трудова міграція».

Волоско Я.О. у своєму дослідженні дійшла висновку, що «міграція» є складним соціально-економічним явищем і в широкому розумінні означає переселення або переміщення населення, що може бути пов'язане не лише з безпосередньою зміною місця проживання але і з регулярним поверненням до нього. Вчена зазначає, що на зміну структури економіки та продуктивних сил, соціальна та трудова мобільність населення безпосередньо впливає на інтенсивність та характер міграційних процесів» [1].

Як зазначає Ю.Г. Козак, «міжнародна трудова міграція – це переміщення працездатного населення між державами строком більше, ніж на рік під впливом суто економічних причин, тобто в пошуках заробітку» [5, с. 159].

Згідно з ст. 1 Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» «зовнішня трудова міграція – переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування» [2, с. 159].

Слід зазначити, що до обов'язкових умов «трудова міграція» належать обов'язкове подальше працевлаштування в іншій країні, купівля невеликих партій товару за кордоном з метою подальшого перепродажу в Україні чи навпаки продажу товару українського походження за кордоном. Всі названі умови пов'язані з отриманням прибутку, значно більшого, ніж в Україні. Тож безробіття, мізерні розміри заробітної плати чи то затримка заробітної плати, яка може тривати декілька місяців, спонукають українське населення мігрувати в інші країни.

Частіше мігрує населення, яке належить до робітничого класу, проте, останнім часом в Україні трудовими мігрантами стають особи, які мають вищу освіту, вчені ступені.

На рис. 1 подано інформацію щодо динаміки оформлення дозволів на перебування українських громадян у країнах Європейського Союзу, 2008-2015 рр.

Як видно з рис. 1, українці з кожним роком все більше оформляють дозволи на перебування у країнах Європейського Союзу, так у 2015 році таких дозволів видано в чотири рази більше, аніж у 2008 році.

Аналогічна динаміка прослідковується серед дозволів, які були оформлені раніше, але дійсні на кінець кожного наступного року.

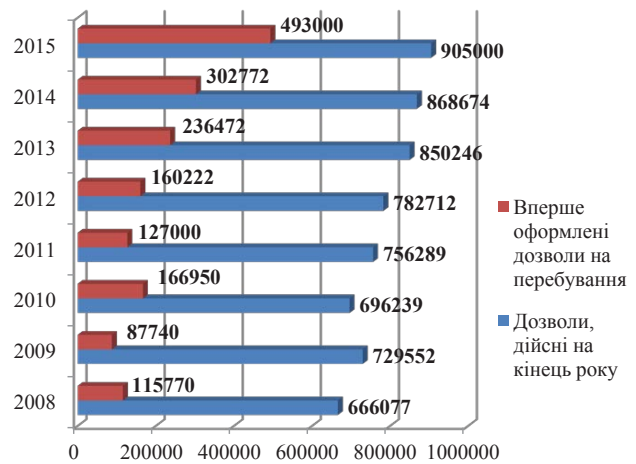

Рис. 1. Динаміка оформлення дозволів на перебування українських громадян у країнах Європейського Союзу, 2008-2015 рр.

Джерело: побудовано згідно даних [4]

Необхідно відзначити, що основна мета від'їзду громадян – це працевлаштування на сезонні роботи, тому і дозволи оформлялися переважно короткострокові, а саме: на 3-12 місяці [6, с. 12].

Інформацію щодо розподілу мігрантів за метою перебування за кордоном систематизовано та подано на рис. 2.

Це підтверджується дослідженнями Міжнародної організації міграції (МОМ) в Україні, дослідники якої шляхом опитування виявили, що 87,9% українських мігрантів від'їжджають за кордон саме на роботу, в той же час на навчання від'їжджають 5,3%, а з метою возз'єднання родини – 3,8% [7].

При від'їзді на роботу за кордон трудові мігранти найчастіше обирають країни СНД та ЄС. На сьогоднішній день 51,20% мігрантів перебувають у країнах СНД, зокрема, у Росії 47%, у країнах ЄС (найбільша частка припадає на Польщу та Чеську республіку, Італію) – 36,40%.

Рис. 2. Розподіл мігрантів за метою перебування за кордоном в 2016 р.

Джерело: побудовано згідно даних [7, с. 32]

Проте, як свідчать дані, подані на рис. 3, при опитуванні потенційних мігрантів дослідниками МОМ виявилось, що в майбутньому вже 66,20%

поїдуть на заробітки до європейських країн, а до країн СНД лише 20,6% [6, с. 13].

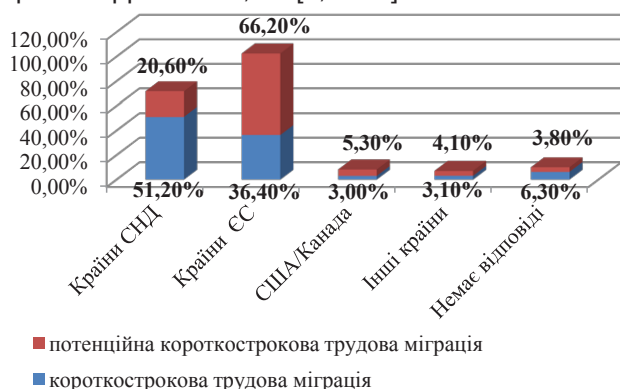

Рис. 3. Розподіл трудових мігрантів за країнами призначення в 2016 р.

Джерело: побудовано згідно даних [7, с. 36]

Така переорієнтація пов'язана зі зниженням привабливості Російської Федерації для українців не лише через певні зміни в трудовому законодавстві та статусі іноземців у цій країні, а в першу чергу через політику, яку провадить нинішня російська влада та воєнний конфлікт на сході України, який вона підтримує.

Варто зауважити, що за останні два роки (2015-2016 рр.) прослідковується тенденція до довгострокової міграції все більшої кількості молоді та жінок з міст та вихідців з північних, центральних та східних областей України [3].

У табл. 1 подано інформацію щодо розподілу трудових мігрантів за секторами зайнятості в іноземних країнах у 2016 році. Як ми бачимо з табл. 1, переважна кількість чоловіків-мігрантів працює на будівництві (45%) та виробництві (17%). Що стосується жінок старшого віку, то вони найчастіше працюють на дому (33%) доглядальницями за пристарілими людьми, а молоді жінки у сфері послуг, у готельному та ресторанному бізнесі чи туризмі – 21% [7, с. 41].

Гроші, зароблені за кордоном, українські мігранти, як і інші, не повністю використовують для власних потреб в іноземній країні, а більшу їх частину переказують в Україну своїм родичам, а саме: чоловіку чи жінці, батькам або дітям.

До позитивних моментів у грошових переказах мігрантів-українців можна віднести його стабільність на противагу від прямих іноземних інвестицій.

У 2016 р. приватні грошові перекази з-за кордону (табл. 2) становили 5425 млн дол. США (становило 5,8% ВВП), що більше від 2015 р. на 5,3%. З використанням банківської системи в Україну в 2016 р. переказано на 13,6% – до 2,3 млрд доларів США, більше, ніж в 2015 р., а їх частка в загальній сумі була 42%. Гроші, які надсилали мігранти в 2016 р., використовуючи систему переказів коштів, становили 2,1 млрд доларів США та зали-

шилися майже на тому ж рівні, що і в 2015 році. За оцінкою Національного банку України, неформальними каналами (передача готівки в Україну самостійно) мігранти передали 1 млрд доларів США (19% від загального обсягу) [8].

Таблиця 1

Розподіл трудових мігрантів за секторами зайнятості в іноземних країнах в 2016 році

Сектор зайнятості мігрантів	Чоловіки	Жінки
Сільське господарство	8%	10%
Будівництво	45%	3%
Готелі, ресторани, туризм	5%	21%
Виробництво	17%	9%
Транспорт і комунікація	9%	1%
Охорона здоров'я	2%	6%
Торгівля	3%	6%
Робота на дому	1%	33%
Інші послуги	3%	5%
Інше	7%	6%
Всього	100%	100%

Джерело: систематизовано згідно з [7, с. 41]

Таблиця 2

Обсяги приватних грошових переказів із-за кордону, млн дол. США

Показник	2012	2013	2014	2015	2016
Усього переказів на суму	7526	8537	6489	5154	5425
Обсяги грошових переказів, у % до ВВП	4.1	4.5	4.8	5.7	5.8

Джерело: складено згідно з даними [8]

Слід відзначити, що грошові перекази у валюті від трудових мігрантів в Україну стимулюють попит на окремі товари і послуги, які вироблені в нашій країні, що позитивно впливає на розвиток певних галузей. На противагу цьому грошові перекази є стимулом для збільшення імпорту, що пов'язано зі схильністю українського споживача віддавати перевагу деяким імпортним товарам та послугам, а це негативно впливає на економічний стан країни, бо за такої ситуації торговельний баланс країни буде пасивним, підвищений попит на валюту спонукає до послаблення національної валюти [9].

На рис. 4 подано інформацію щодо темпів зміни обсягів приватних грошових переказів (офіційні канали) у 2016 р. за основними країнами.

Наведені на рис. 4 дані свідчать не лише про зростання сум зароблених коштів українськими трудовими мігрантами в єврейських країнах, а й про збільшення впливу працездатного населення в ці країни. Натомість з Росії та Греції спостерігається зменшення грошових переказів, що свідчить про зменшення кількості заробітчан в цих країнах.

Для досягнення поставленої мети даної наукової статті вважаємо за потрібне проаналізувати

соціально-економічні наслідки трудової міграції для України, які є як негативні, так і позитивні. Систематизовану інформацію подано в табл. 3.

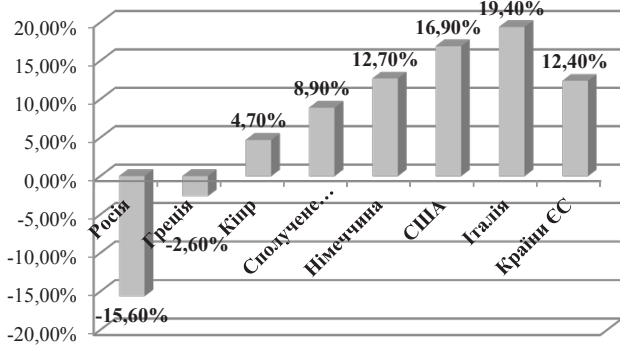

Рис. 4. Темпи зміни обсягів приватних грошових переказів (офіційні канали) у 2016 р. за основними країнами

Джерело: побудовано згідно даних [8, с. 3]

Таблиця 3

Наслідки міжнародної трудової міграції для України

Позитивні	Негативні
Послаблення проблеми безробіття	Поширення проблем, пов'язаних із «соціальним сирітством» у сфері виховання
Набуття робочою силою нових навичок	Виїзд кваліфікованих працівників
Скорочення дефіциту платіжного балансу	Посилення залежності від іноземного попиту не тільки на товари, але і на робочу силу
Збільшення рівня доходів сімей та домогосподарств трудових мігрантів	Беззахисність і дискримінація трудових мігрантів за кордоном внаслідок незнання ними правових норм, прав та мови
Збільшення платоспроможного попиту	Можливі проблеми у майбутньому із пенсійним забезпеченням трудових мігрантів

Джерело: [9; 11, с. 86]

Зрозуміло, що українські мігранти, працюючи за кордоном, не лише зменшують рівень безробіття в нашій державі, але і мають змогу надати своїм дітям можливість вчитися у кращих вузах, за накопичення певної суми можуть покращити умови життя для своєї родини. Але на противагу цьому виникають і негативні наслідки такі, як: відтік кваліфікованих працівників з України та «соціальне сирітство» тих дітей, які залишаються з малечку без батьків на виховання близьких родичів. Не варто також забувати і про зменшення фіскальних надходжень до пенсійного фонду в результаті чого виникає дефіцит пенсійного фонду держави.

Висновки з проведеного дослідження.

Проведене дослідження дало змогу нам дійти до висновку, що з кожним роком, а останнім часом навіть з кожним місяцем українських мігрантів у світі більшає й більшає. Причиною

цього є нестабільна економічна, політична ситуація в Україні, анексія АР Крим та військовий конфлікт на сході країни. Основними країнами, куди від'їжджають українські мігранти, є країни Європейського Союзу, хоча ще два роки назад мігрантів приваблювала більше Російська Федерація. Що стосується приватних грошових переказів, то вони на сьогоднішній день стали не лише єдиним джерелом існування багатьох сімей, один з членів яких перебуває на заробітках за кордоном, але й є важливою складовою валового внутрішнього продукту України, що в 2016 р. становив 5,8%.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Волоско Я.О. Міжнародна трудова міграція населення: причини виникнення та наслідки для економіки / Я.О. Волоско // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2015. – № 824. – С. 21-26. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_824_6
2. Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 49-50, ст. 463.
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронне джерело]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Статистичного бюро Європейського Союзу «Eurostat» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat>
5. Козак Ю.Г. Міжнародна економіка: підручник. Вид. 3-ге, перероб. та доп. / Ю.Г. Козак, Д.Г. Лук'яненко, Ю.В. Макогон та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 672 с.
6. Малиновська О. Міграція в Україні: факти і цифри, 2016 рік // Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
7. Міграція як чинник розвитку в Україні. – К.: МОМ, 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnuk_rozvytku_v_ukrayini.pdf
8. Національний банк України. Огляд приватних грошових переказів в Україну в 2016 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208358>
9. Надточій А.О. Причини зовнішньої трудової міграції та оцінка її наслідків для економіки України // Теорія та практика державного управління. – 2015. – Вип. 1(48) – С. 48-51 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-1/doc/2/06.pdf>
10. Солонінко К.С. Міжнародна економіка: навчальний посібник / К.С. Солонінко. – К.: Кондор, 2008. – 380 с.
11. Черняк Є.О. Міжнародна трудова міграція у системі факторів конкурентоспроможності країн: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.02 / Є.О Черняк; Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка. – К., 2016. – 180 с.